

Hodde og Tistrup i gamle Dage.

Af Højskolelærer **Poul Bjerger** i Askov.

Det er om Hodde og Tistrup i gamle Dage, jeg vil fortælle. Jeg gaar dog ikke saa langt tilbage som til Verdens Skabelse eller til den Gang, Dyrene kunde tale, eller til den Tid, da Folk talte og skrev Latin, for det kan jeg ikke fortælle noget om. Jeg holder mig til det sidste Par Hundrede Aar, mest til Tiden dér midt i.

Da jeg var Dreng, husker jeg, gamle Folk talte om, hvor alt dog forandrede sig. Da de var unge, var det saadan og saadan, og nu var det helt anderledes. Og saa endte de gerne med et: Hvor vil det dog ende! Særlig husker jeg, naar min gamle Bedstefader kom op til Bjerger i Ølgod, hvor mit Hjem var. Saa satte han sig ved Vinduet og saa ud. Man kunde derfra se ud over det halve af Sognet. Og saa talte han: „Nej se! nu er der bygget et Hus til, siden sidst jeg var her, og der ét, ja, og der ét mere, det er da forskrækkeligt! For hver Gang jeg kommer herop, bliver der fler og fler Huse. Hvad skal alle de Folk dog faa at leve af!“

Naar jeg hørte al den Tale om Forskellen paa den Gang og gamle Dage, saa tænkte jeg, at det var da morsomt at opleve saadan noget, men det vilde jeg jo aldrig komme til, for nu var Forandringerne foregaaet.

Nu er der gaaet en rum Tid siden. Og vil jeg nu

tænke paa Forandringerne fra min Barndom i Treds-erne og til nu — hvor er de da ikke forbavsende store! Blot et Par Træk vil vise det.

For en Tid siden tog jeg mig for at cykle fra Askov og her skraat ind over Landet gennem Hederne, en otte—ni Mil ialt, og deraf er de seks—syv Mil gennem Hedeegne. Men hvilken Forandring! Grantræer langs Vejene og Plantninger overalt. Til Eksp. fra Ansager til Mølbygaard. Det var i sin Tid en tung, træls og sandet Vej. Og kom vi udenfor Ansager By, var der sort Hede paa hver Side af Vejen. Der laa kun et eneste gammelt forfaldent Hus paa den nordre Side, hvor den sidste Hølesmed boede; nu er Vejen gruslagt og haard og jævn som en Landevej. Paa hver Side staar der Graner saa høje, at man ikke kan se ud over dem, og saa tætte, at man vanskelig kan se imellem dem. Kigger man saa ud, ser man, Heden er borte. Der er dyrkede Marker overalt, en ny straalende Gaard til den ene Side, flere velbyggede Bolssteder, og alt tyder paa, at her bor driftige og velstaaende Folk. Og kommer vi saa til Skovlund, saa var det sort Hede i sin Tid, der strakte sig vidt og bredt. Nu er der en hel By, og udenfor den Gaard ved Gaard. Man bygger Kirke, man bygger en ny Skole, der kommer til at ligne et Palads. 800 Mennesker faar nu deres Næring, og det ser ud til at være rigelig Næring, af den Jord, der før var Hede. Og det er ikke alene Heden, der dyrkes op. En Gaard blev delt i Halvfjerdserne i to Gaarde. Nu deles de paany, saa der bliver fire. Og hver af de fire er ligesaa meget værd som den samlede Gaard i sin Tid, og hver af dem, der bor paa de fire Gaarde, har fuldt saa meget at leve af, som Manden paa den store Gaard.

Og saadan er det overalt. —

Men det var Forholdene i Hodde og Tistrup.

Vi ser først paa *Naturen*.

Vi har et Grundrids af Sognene fra 1638. Saa har vi Matrikuleringen 1688. Videnskabernes Selskab udgav i 1803 et Kort over Lundenæs Amt og Stykker af Naboamterne. Og siden opmaalte Generalstaben Egnen her og udgav sine Maalebordsblade for Sognene i 1876. Gør vi der en Sammenligning, ser vi den store Forskel.

Vi tager først, hvad Grundridset af 1638 fortæller, jeg anfører det alt:

Hodde Sogn: Hvolvig en Bye, østen derfor Hvolvig høie, ialt 5, Hodde kierke, norden derfor Svorthøi, Hodde præstegaard, Hoddeskov en Bye, Heisel en Enstedgaard, vesten derfor Gounshøie, ialt 3, Hodde en Bye, Hoddeaae.

Tistrup Sogn: Giødsvong en Bye, Geil it Hus, Krasborig 2 huse, Gaarde en Enstedgaard, Heiselhov en Bye, Hietoft en Enstedgaard, Tistrup kierke ligger i Tistrup Bye, Aggerkrog en Hergaard, Snorup en Bye, Nørholm en Hergaard, Nørholms Mølle, vest derfor Nørholms høie, ialt 2 — der siges, at der skal være 2 riddere begravnen i samme høie, skulle hedde Hr. Lind og Hr. Lang, — Stuer Tønding en Enstedgaard, sønden derfor Tønding høi, Assenbekhofd en Dael, sønden derfor Spilmandshøi, Assenbek Møl, Lethbek Møl, norden derfor en liden Egeskov, kaldes Kraruplund, Krarup en Bye, vesten derfor Krarup Høie, ialt 4, Lille Tønding en Enstedgaard, Feld en Hus, Løfbierig en Hus, Bredhofd en Enstedgaard, Galthoved en Enstedgaard, Hafve en Enstedgaard.

Vi ser, at Præsten — det er nemlig ham, der har

lavet Grundridset — har regnet Nørholm til Tistrup. Det er en Fejltagelse. Nørholm hører til Thorstrup, og det gjorde det ogsaa den Gang. Den Thorstrup Præst har det rigtig under Thorstrup Sogn.

Det er det hele. Det vil sige: I Hodde er der tre Byer, i Tistrup fem; det øvrige er Enstedgaarde, det er enlig liggende Gaarde, der har deres Jord for sig selv, mens en By har sit i Fællesskab.

Ser vi saa paa Matrikullen af 1688, bliver Indtrykket ikke rigere.

Vi tager *Hodde* først. I *Hulvig* er der fire Gaarde, hvoraf den ene har to Ejere, og saa er der et lille Stykke Fællesjord. Den mindste Gaard er paa godt 2 Tdr. Hartkorn, den største — det er den, der ejes af to — er paa $4\frac{1}{2}$ Td. I *Hoddeskov* er der tre Gaarde og et Husmandssted. Gaardene har omkring ved 4 Td. Hartkorn, Husmandsstedet lidt over 1 Td. I *Hodde* By er der fire Gaarde foruden Præstegaarden, og saa er der et lille Stykke Jord, som ingen Ejermand har. Der er en Gaard paa 3 Td. Hartkorn, en paa 4, to paa 10 Td., og Præstegaarden har næsten 7 Tdr. *Hesselgaard* er den største af dem alle, den har hen imod 16 Td. Det er ialt tolv Gaarde foruden Præstegaarden og saa et Husmandssted. Selv om der bor to Familier paa to Gaarde, saa bliver der kun 16 Familier ialt.

Grundridset af 1638 har fem Byer i *Tistrup*: Gjødsvang, Hesselho, Tistrup, Snorup og Krarup. Matrikullen sætter Hesselho mellem Enstedgaardene, saa der bliver kun fire Byer i Tistrup Sogn. I *Krarup* har vi ti Gaardmænd, men kun tre Gaarde: En paa 11 Td. Hartkorn, der ejes af fire, en paa 8 Td. 6 Skp., der ogsaa ejes af fire, og en paa 10 Td. 4

Skp., der ejes af to. Hodde og Tistrup Kirker har hver en Eng i Byen. I *Snorup* er der fire Gaarde, hver paa omtrent 4 Td. Hartkorn. Den ene af Gaardene har to Ejere. Og desuden har Smeden et Sted til 1 Td. Hartkorn. *Tistrup* By er den folkerigeste, men ogsaa det Sted, hvor Ejendommene er mindst. Præstens Annexgaard har lidt over 3 Td. Hartkorn. Tre Gaarde har mellem $1\frac{1}{2}$ og 2 Td. Hartkorn, fem mellem 1 Td. og $1\frac{1}{2}$ Td., fem har mellem $\frac{1}{2}$ og 1 Td., syv mellem 1 Skp. og $\frac{1}{2}$ Td. og 2 har mindre end 1 Skp. Det er ialt 23 Steder, men deraf er jo — maalt med den Tids Alen, — kun én ordentlig Gaard, tre Smaagaarde, fem — de mellem 1 og $1\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn — som de kaldte Husmandssteder og 14 Smaahusmandssteder, deraf var to øde. De allermindste er beboet af Kvinder, saa det kunde se ud til at være Enkesæder. I *Gjødsvang* er der fire Gaarde paa godt 1, 2, 3 og 4 Td. Hartkorn. Den paa 2 Td. er øde.

Gaar vi saa til Enstedgaardene, har vi først *Havegaard* med 3 Td. 6 Skp. Hartkorn. *Store Tønding*, hvorpaa bor to Familier, har nærved 6 Td., og *Ureggaard*, hvorpaa Herredsfoged Niels Mogensen og Jens Nielsen bor, har 4 Td. 5 Skp. *Gejl* har godt 1 Td. Hartkorn, *Lille Tønding* 2 Td. 6 Skp. og ejes af to. *Krasborg* er to Huse, hver paa lidt over 6 Skp. Hartkorn, *Galtho* en Gaard paa over 9 Td. og beboes af tre Familier. *Hesselho* har næsten 12 Td. og ejes af to. *Letbæk* Mølle er paa 3 Td., *Assingbæk* paa 4 Td., *Feld* er et Hus paa godt 1 Td. og *Bredho* en Gaard paa 4 Td. og ejes af to. *Agerkrog* er paa 11 Td., Fru Helle Mormand har de to Tredjedele og Knud Tostenen den ene Tredjedel. *Hedtoft* er en

Gaard paa 3 Td. Hartkorn og *Løvborg* et Hus paa 1 Td. Saa er vi det igennem.

Det bliver ialt i Tistrup Sogn 25 Gaarde, der har mere end $1\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn, 17 Huse, der har mellem $\frac{1}{2}$ og $1\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn, og 9 Huse, der har mindre. Af Gaardene var der en øde, paa de andre 24 boede der 39 Familier. Der var to øde Huse, i fire boede der Kvinder, i de andre tyve har der boet en Familie i hver. Det bliver altsaa 59 Familier ialt i Tistrup.

Men hvordan dyrkede de saa deres Jord?

Matrikuleringspapirerne giver os Oplysning baade om, hvad de dyrker, og hvordan Jorden er. Det er lidt forskelligt i de to Sogne. I Hodde avler man f. Eks. mere Boghvede end i Tistrup. Jorderne betegnes med Ordene: middel, skarp, ond. Man forstaar dem uden videre Forklaring.

Vi tager *Hodde* først. *Hulvig*: Dennes Jord saas med en Kærv Byg eller Boghvede, tre Kærve Rug, hviler i to Aar, bestaar af Sand og lidet Muld, eragtes Halvdelen middel, Halvdelen skarp. *Hoddeskov*: Dens Jord saas med en Kærv Byg eller Boghvede, to Kærve Rug, én Kærv Boghvede, hviler i tre Aar, eragtes Halvdelen skarp, Halvdelen ond. *Hesselgaard*: Den saas med en Kærv Byg, tre Kærve Rug, en Kærv Boghvede, hviler i to—tre Aar, Halvdelen middel, den ene Fjerdedel skarp, den anden ond. *Hodde*: Dens Jord saas med en Kærv Byg, to—tre Kærve Rug, hviler i tre Aar, eragtes en Fjerdedel middel, to Fjerdedel skarp og en ond, undtagen Marken Nr. 6, som eragtes for helt ond. Man ser, der er lidt Forskel paa de forskellige Byers Dyrkningsmaade, men inden for en By maa man dyrke det ens; man husker, at selv om hver

havde sine Agre, saa laa de dog i Fællesskab omkring hinanden, saa de maatte arbejde ens.

Naar vi nu kommer til *Tistrup*, deler vi Byerne og Gaardene i Grupper. Om *Tistrup* By hedder det: Dens Jord saas med en Kærv Byg, to Kærve Rug, hviler i et å to Aar, bestaar af Sand og lidet Muld paa en rød Sandgrund, eragtes for skarp. Om *Krarup*, *Snorup* og *Gjødsvang* hedder det omtrent ens: Jorden bruges med en Kærv Byg, to og tre Kærve Rug, hviler i tre Aar, bestaar af Sand og Muld paa en rød Sandgrund, eragtes for skarp. Saadan hedder det om *Krarup*. I *Snorup* har man kun lidet Muld, og Jorden eragtes en Fjerdedel middel og tre Fjerdedele skarp. Og om *Gjødsvang* hedder det, at Jorden hviler i to Aar, Undergrunden er dels gult, dels rødt Sand, og Jorden er halv middel og halv skarp.

Enstedgaardene *Have*, *Gaarde*, *Krasborg*, *Bredho* og *Hedtoft* har det omtrent ens. Om den første og sidste hedder det helt ens: Dens Jord bruges med en Kærv Byg, to Kærve Rug, hviler i tre Aar, bestaar af Sand og Muld paa en rød Sandgrund, eragtes en Fjerdedel middel, tre Fjerdedel skarp. I *Gaarde* eragtes dog Jorden for to Tredjedele middel og en skarp. *Krasborg* og *Bredho* Jord hviler kun i to Aar, eragtes en Halvdel skarp og den anden ond. Om *Store-* og *Lille Tønding* hedder det ens: Dens Jord saas med en Kærv Byg, to Kærve Rug; en Kærv Havre, hviler i fire Aar, bestaar mest af Sand og liden Muld paa en rød Sandgrund, eragtes for skarp. *Ureggaard* har det ligesaadan, dog hviler Jorden kun i to Aar, bestaar af Sand og Muld, eragtes to Tredjedele for middel og Resten for skarp. Om *Galtho* og *Hessel* hedder det: Jorden saas med en Kærv Byg, to Kærve

Rug og en Kærv Havre eller Boghvede, hviler i to Aar, bestaar af Sand og Muld paa en gul Sandgrund, eragtes Halvdelen skarp og Halvdelen middel.

Sejl, Feld og Løvborg er tre Bol. Om den første hedder det kort: Eragtes for ond. De to andre eragtes for en Halvdel middel og en Halvdel skarp.

Letbæk Mølle: Dens Hjul drives af ovenfalds Vand, som har sit Udspring af en liden Væld i Damsiden. Stenens Bredde er 6 Kvartér, Hjulets Højde fra Akslen 5 Kvartér, eragtes for 1½ Td. Hartkorn. Jorden dertil eragtes for skarp. *Assingbæk Mølle*: Øde og afbrændt. Har sit Tilløb af en Væld en Fjerdingsvej derfra af et Bjærg, kaldes Assenbæk Høj, eragtes god for 3 Tdr. Hartkorn. Jorden dertil eragtes for skarp.

Før da vi gik Ejendommene igennem, regnedes Letbæk Mølle til 3 Td. Hartkorn og Assingbæk til 4 Td. Her sættes de til 1½ og 3 Td. Forklaringen er, at første Sted værdsættes baade Møllen og Jorden, her er det Møllenæringen alene.

Om Tistrup Sogn i det hele hedder det saa: „Dette Sogn kand gjøre sig en temmelig Fordel med sorte Potter, som der blifver brendt, hvilke Bønderne i Sognet til Janderup henfører og der forhandler, hvorfra de siden til Hamborg oc andre Steder blifver hen-skibede. I denne Consideration er Ejendommene ansét og taxeret i højere Sort end dend ellers kunde taale.“

Der er i det foregaaende talt om, at enkelte Gaarde havde to eller flere Ejere. Det er egentlig unøjagtigt, alle var Fæstere. I sin Tid havde Kronen meget Bøndergods her, men efterhaanden sælger eller overdrager den det til andre. Den 5. Maj 1537 faar Niels Krag til Agerkrog Skøde paa en Gaard i Have, en i

Bredho og en Ødemark, der kaldtes Bispholdt, en Toft i Tistrup og et Byggested, det vil sige et Bolssted eller mindre Sted, i Assingbæk. 11. August 1578 faar Ribe Domkirke en Gaard i Hoddeskov, og den 5. September faar Ribe Domkapitel to Gaarde i Hodde. 22. November samme Aar faar Laurits Skram til Hustrup Gaarden Galtho, tre Gaarde i Krarup, en Eng ved Lundbæk og et øde Byggested, der bruges til en af Gaardene, en Gaard og et øde Byggested i Hesselho. Samtidig faar han Ret til at tilhandle sig Ejendomsretten til de jordegne Bønder. Den 27. Marts 1579 faar Domkapitlet i Ribe en Gaard i Tistrup By, en i Tønning, hvortil hører to Byggesteder, og en i Snorup. Den 21. Juni 1580 faar Ove Juel til Kjeldgaard Pantebrev paa Gaarden Hessel. 15. April næste Aar faar Domkapitlet i Ribe en Gaard i Hoddeskov. Den 21. Maj 1584 køber Erik Lange til Engelsholm Gaarden Gaarde. Gaarden Hessel, der blev pantsat 1580, maa være bleven indløst; thi den 18. November 1609 faar Niels Krag til Agerkrog den tilligemed et Bol i Tistrup.

Herremændene vil, som rimeligt er, gerne samle deres Bøndergods omkring deres Herregaard. Dette ser vi nu særlig komme frem. Iver Vind til Nørholm tilbytter sig fra Domkapitlet i Ribe den 28. August 1636 to Gaarde i Hodde og atter den 24. Oktober 1642 tre Gaarde i Hoddeskov. Og den 24. Maj 1647 faar han fri Birkeret over alt hans Gods her i Øster-Horne Herred; det vil sige, han blev Herredsfoged for dem, de fik deres Ting paa Nørholm.

Lægger vi alt dette sammen, ser vi, at Kronen fra 1536 til 1688 har i de to Sogne afhændet 16 Gaarde, 7 Byggesteder, et Bol, en Toft og en Ødemark, det vil sige alt, hvad Kronen ejede. Den 11. August 1670

mageskiftede den med Henrik Juel paa Lindbjerggaard en Gaard i Mejlvang i Ølgod og en i Paabøl i Hoven, saa den fik en Gaard i Gjødsvang og Have i Stedet, saa Kronen var dog Ejer af to Gaarde i 1688; men de fleste var gaaet ind under Nørholm. Det var først hele Hodde Sogn med Undtagelse af Hesselgaard og Præstegaarden. Det var hele Tistrup By med Undtagelse af Præstens Annexgaard og en Gaard, som Kirken ejede. Desuden en Gaard i Snorup, Store Tønding, Gejl, Lille Tønding, Krasborg, Assingbæk, Feld, som ogsaa kaldes Vejfeld, Agerkrog, Hedtoft og Løvborg, ialt 43 Gaarde eller Steder med 48 Bønder. Den der ejede mest næstefter, var Peder Nielsen paa Lunderup, der ejede Hesselgaard, to Gaarde i Krarup og Letbæk Mølle, eller ialt fire Gaarde med ti Bønder.

Vil vi nu i den Tid tænke os staaende paa en af Højene og se ud over Egnen, saa vil vi lægge Mærke til, at Hederne er det raadende overalt. Byerne er kun grønne Pletter, Aaerne en frodig Stribe, Enstedgaardene svandt ind til Prikker, Lyngen strakte sig i lange Baner, lidt Krat hist og her og i Krarup en lille Egelund, saadan saa det ud. Det var den brede vestjydske Hedenatur, der strakte sig endeløs i Syd og Nord, Øst og Vest; mørk, alvorlig og kraftig, naar Solen var sløret og Himlen graa; mild og frisk og legende, naar Solen en Junidag lyste ud over Egnen; skønnest maaske, naar Solen i August var ved at gaa i Bjerge, og Kærkonen begyndte at hælde sin Bryg ud over Lavningerne. Da var det, som om Naturen var den herskende overalt; Menneskets Arbejde var kun Puslerier; kun enkelte smaa Stumper havde han lagt under sig.

Saa gaar vi frem til 1803; det er tre Menneske-

aldere. Da maa der da være sket store Fremskridt. Vi gør Sammenligninger, og vi ser, der er Fremskridt, men de er forholdsvis smaa. Hessel er bleven en By, Galtho ligeledes, i Hesselho er der ogsaa flere Gaarde, men de fleste Enstedgaarde staar som Ene-gaarde endnu. Heden er fremdeles den herskende; det er, som om Menneskets Kraft er for lille til at overvinde denne mægtige Hedenatur.

Gaar vi saa et Par Menneskealdere frem igen, til 1876, saa ser vi, der er kommen Gang i Sagerne. Hvor der før var Enstedgaarde, der er nu Byer. Lyn-gen trækker sig fægtende tilbage overalt. Agrene breder sig. Gaarde og Huse skyder i Vejret. Mennesket sætter sit Præg paa Naturen, selv om Heden endnu breder sig paa sine Steder.

Og nu i Dag, en Menneskealder efter igen, ser vi os da omkring og gør Sammenligning paany, saa ser vi de største Fremskridt. Nu er vi nærved at faa Medlidenhed med Lyngen. Vor kære Hede forsvinder. Kornmarkerne veksler med Kløveren. Rodfrugterne trækker sig i lange Rader derind imellem. Menneskeboliger gemmer sig i Plantninger. Træerne kravler ud langs Vejene, hen med Markskellene, breder sig hist i Lunde og her i Plantager. Naturen er helt forandret. Og nu er det Mennesket, der er bleven Herskeren. Nu er det ham, der har sat sit Præg paa alt.

Nu gaar vi over til at se paa *Folkene* og deres Liv.

Det er lidt vanskeligere. Der kan jeg ikke saadan tage Stikprøver fra forskellige Tider og gøre Sammenligninger. Jeg har maattet samle det sammen i Stumper og Stykker. Nu skal vi se, om jeg kan faa et samlet Billede ud af det.

Vi kan først prøve at tælle Folkene. 1688 var der 16 Familier i Hodde; det vil omtrent svare til 80 Mennesker. 1801 var der 182. 1860: 233. 1901: 431. Tager vi Tistrup, saa var der 1688: 59 Familier eller omtrent 295 Mennesker. 1801: 414. 1860: 736. 1901: 1427. Sidste store Tal forklares af Jærnbanestationen. Men ellers svarer Tallene jo ganske godt til, hvad vi har hørt om Gaardene, særlig naar vi husker paa, at i Tallene fra 1688 findes kun de, der er skreven for Gaardene, Aftægtsfolk og Indsiddere er ikke regnet med.

Der var, som vi har hørt, ikke mange *Menneskebo-liger* i gamle Dage, og de, der var, de var smaa og lave og tarvelige efter vore Forhold. Man maatte bukke sig, naar man skulde ind ad Døren, saa lav var den. Man maatte ogsaa løfte Benene, Dørtrinnet var højt, indenfor var der Lergulv og Bjælkeloft. Var man nogenlunde velvoksen, saa kunde det nok hændes, man maatte bukke Hovedet, naar man gik under Bjælkerne. Vinduerne var smaa, Glasset ofte grønt, og det var indfattet i Bly. Dørene i Stuerne var af Bræder eller Fjæl; de lukkedes med en Klinke, men kom vi ud i Udhuset, kunde de ofte være lavet af Halm og kløvede Vidjer, det vil sige: lavet, ligesom man lavede Bikuber eller Kurve. Og saadanne Døre blev hængt i Læder eller Vessen; det er Madpiben af Dyrene, som man tog, naar man slagtede, og gjorde i Stand til det samme.

Indbo var der ikke meget af. Konen bragte en stor Kuvelkiste til Huse, og Manden gerne én. Deri havde man sine Klæder og Sager. I den ene Ende af dem var der en Læddike, et Rum til Smaasager. Saa havde man Bord og Bænke; de var gerne faste. Bordet kom dog tidlig løs, Bænkene har været faste endnu til vore Dage. Saa var der et Par Halmstole

og Alkovesenge. Det var en Del af Stuen, der blev skilt af med Bræder. Det blev fyldt forneden med Lyng, ovenpaa med Halm og der ovenpaa igen Dyrerne. Der var et Par Skodder til at skyde for hver Seng. Det var saa nemt om Morgen, naar man stod op og havde travlt, saa skød man Skodderne for, og Stuen var i Orden. Inde i Alkoven hang der ofte et lille Skab. Her gemtes Papirerne, Skødet paa Gaarden, maaske et Par Sølvskeer og, hvis man havde Penge, havde de ogsaa Plads der. Man havde intet Ur. I Vinduet havde man en Skure, saa man, naar Solen skinnede, kunde se, naar det var Middag. Somme havde ogsaa et Timeglas. Naar der skulde bages, maatte man hen at laane dette, for man skulde vide, hvorlænge Brødene skulde staa i Ovnen.

I Stuen var der aaben Skorsten. Om Vinteraftnerne blev der saa brændt Lyseklyne. En maatte sidde og pirke i dem for at faa dem til at lyse. Rundt om sad Folkene og arbejdede, Konen spandt, Pigen maaske ogsaa, Karlene kartede, snoede Simer og lignende. Naar de saa var færdige og skulde have Nadver, satte de sig om Bordet. Pigen tog en Lysepind, det var en Spaan eller Splind udkløvet af Mosetræ, tændte den ved Ilden paa Skorstenen og sad med den i Haanden. Naar Nadveren var spist, og den sidste havde lagt sin Ske, saa — Puuh! saa blæstes Splinden ud. Kom der fremmede, kunde man være lidt flottere, saa tændte man Lampen. Den var af Jærn med dobbelt Skaal, den ene under den anden. I den øverste var der Tran og en Væge af Sivmarv. Den underste Skaal var til at optage den Draabe, der kunde dryppe fra Vægen, der maatte ligge ud over Kanten i den øverste. Og naar man fik den Lampe tændt, saa var det helt festligt.

Siden fik man Skorstenen lukket mod Stuen, og en stor Bilæggerovn kom i Stedet. Og saa maatte man have Lampen hver Aften. Og kom der fremmede, drev man det maaske saa vidt, at man tændte et Tællelys. Den aabne Skorsten fik sin Plads i Køkkenet. Indboet blev ogsaa lidt rigere. Konen kom til Huse med en Dragkiste, Manden maaske med et Chatol. Man fik Stueur, først en Viser, siden et Slagværk. Og henne i Alkoven mellem Sengene kom der et lille Skab med Glasdøre for, saa man kunde se Sølvskerne, nogle Par Kopper, et Hovedvandsæg og saadan noget lignende.

Der var en Ting, som en Kone altid maatte bringe med, naar hun flyttede ind i en Gaard. Det var en Spinderok. Man gik i hjemmegjorte *Klæder*.

Wandmel og Læjer,
det er aal mi Klæjer.
Kle og Klamank
komme mæ aaller i Tank,

sagde man. Det var Vadmelklæder, man gik i. Mændene havde to Stykke Læder eller Skind ned foran, et paa hvert Bukseben, og et Stykke bag paa. Saadan et Par Bukser kunde holde i flere Aar, og Skindlapperne kunde endda holde flere Par Bukser ud.

Føden var tarvelig, men sund og god. Man fik Grød om Aftenen og Mælk at dyppe dem i, som det hed. Grøden var varm og nykogt, Mælken kold. Om Morgenen fik man kogt Mælk, og deri kom den Grød, man havde levnet om Aftenen, og slog Grøden ikke til, brokkede man Brød i Stykker og kom i. Det smagte udmærket. Om Middagen fik man Grød eller Vælling eller anden Skémad, og lidt Sul fik man ogsaa.

Om Aftenen var det Byggrød, det vil sige hele Bygryn kogt i Kernemælk, og den kaldtes Surgrød. Om Middagen Boghvedegryn kogt i Sødme, og den kaldtes Sødgrød. Om Eftermiddagen fik man Melmad. Man fik kun en Rundenom, men man kunde faa den ligesaa tyk, man vilde. Man slagtede i Efteraaret: et Svin, nogle Faar maaske et Kreatur, og saa levede man af Saltmad hele Aaret, at sige hvis det slog til Aaret om. Der var et Sted, hvor de havde Sulet spist, da Foraaret kom. „Hvad vil I dog leve af i Sommer?“ spurgte én. Men Konen svarede nok saa frejdigt: „Det har ingen Nød. Vi løwer aa æ Høns djæ Røw og aa æ Kyer djæ Patter.“ Det vil sige af Æg og Mælk. Og Mælken var god; selv om den blev skummet, var den ikke skummet saa haardt. Børnene kunde faa lige saa meget nymalket Mælk, de vilde drikke. Jævnlig fik de voksne ogsaa noget. Og Æggene blev der ikke sparet paa. Begge Dele var sund og nærende Kost. De, der fik nok af det, var heller ikke at ynke. Brændevin blev ikke brugt til daglig, kun naar der var Gilde, ogsaa som Medicin. Var man forkølet, skulde man have varmt Øl med en Dram i. Gamle Folk kan fortælle endnu, at da de var Børn og kom hjem og var vaade og forfrosne, saa gav deres Moder dem hver en Skaal varmt Øl med en Snaps Brændevin i. Det var noget, man troede, var saa udmærket, og det var det vist ogsaa. Nu er det jo anderledes. Hvad der kurerer Folk den Gang, det slaar dem ihjel i vore Dage.

Anretningen var enkelt. Man spiste med Hornskeer, spiste af et Fad, maaske af en Sætte. Der var den Forskel, at et Fad var rødt, det var almindeligt Pottemagerarbejde, en Sætte var sort, den var lavet,

som Jydepotterne lavedes. Som Tallerken brugte man Træbrikker eller ogsaa nogen, der var lavet af Halm og Vidjer, bundne som naar man binder Halmkurve.

Det var dagligt Liv. Men gjorde Folk ikke *Gilder*?

Jo vel gjorde de det. Der var Bryllupsgilder og Barselgilder og Begravelser. Til disse Gilder blev der givet Send, saa det var paa en Maade en Slags Sammenskudsgilder. Dem skal jeg ikke komme ind paa, de er mere kendte. En Slags Gilde skal jeg dog omtale, det er *Legestue*. „Min Oldemoer — fortæller en Mand, der var født i Trediveerne — har fortalt, at i hendes unge Dage kunde man gaa til Legestue med tre Skilling. Den ene Skilling fik Spillemanden, de to blev spist og drukket op. Man fik Smørrebrød, og saa gik der et Fad om med Brændevin i. I det stod en Ske, og saa tog enhver sig en Skefuld til Maden.“ Det maa have været lidt før 1800.

I gamle Dage havde man ikke assureret hverken mod Ildsvaade eller Kvægdød. Men skete Ulykken, var Folk altid *hjælpsomme* overfor hinanden. Og i saa Tilfælde var det heller ingen Skam at gaa omkring og samle Hjælp, som det hed. Det var noget, som saa at sige officielt var slaaet fast. Da Thorstrup Præstegaard 1591 brændte lige „til Grunden med Fæ, Kvæg, Bo og Boskab,“ bevilgede Kongen, at „de Kirker i Herredet, der kun har ringe eller slet ingen Gæld,“ hjalp ham: Ølgod Kirke med 4 Ørtug Korn, Tistrup med 2, Ansager med 3, Hodde med 2, Thorstrup med 2 og Horne Kirke med 3 Ørtug Korn. At man i Hodde og Tistrup havde en aaben Haand, naar det gjaldt saadan Hjælp, viser følgende Vers:

Udi Ansager og i Hodde
og i Tistrup var de gode,
men den Stodderkong i Ølge,
gid Ulykken maa ham følge,
hvor han end i Verden gaar.
Han i Navnet er en Konge,
men en Satans Horeunge,
han de fattige vil flaa.

Det var en Mand fra Grene, der gik rundt i Sognene og samlede Hjælp og saa nedlagde sin Erfaring i nævnte Vers. Sagen var, at det kunde ogsaa misbruges, saa Folk fra fjerne Sogne gjorde det til Levevej. For at hindre dette havde man i Ølgod en Stodderkonge, der skulde holde udensogns Tiggere borte. Man havde jo ikke den Gang nogen „Vestjyllands Socialdemokrat“ til at paatale en saadan Sag; men man hjalp sig endda. Et saadant Vers blev kendt i vide Kredse.

En anden Historie medtager jeg, fordi den er saa oplysende med Hensyn til vestjydsk Talesæt. Den er fra en saa sèn Tid, saa jeg har kendt begge de omhandlede Personer. Manden har mistet en Ko og kommer ind i en Gaard: „A hår misten en Ku“, siger han. „Det hår vi ow“, svarer Konen rapt. „Det var nu en skammele gue Ku“, fortsætter han. „Det var wos ow“, svarer Konen lige rapt. „A gaar omkring, om a et ku sammel lidt til én“, kommer han saa med det. „A vel et mej“, svarer Konen, der havde Ord for aldrig at mangle Svar. Manden vil ikke ligefrem bede om Hjælp. Konen vil ikke hjælpe ham, fordi hun véd, han trænger ikke til Hjælp, men hun vil heller ikke nægte ham Hjælpen. Han fortæller det ligefrem. Hun afviser ham uden at bruge afvisende Ord. Han gaar lidt nærmere ind paa Sagen. Hun

afviser ham igen paa samme Maade. Saa gaar han saa nær ind paa Sagen, som han kan, uden ligefrem at tigge. Hun leder ikke om Svar, hun afviser lige rapt uden at sige nej. Med andre Ord: Han har ikke ligefrem tigget, og hun har ikke nægtet at hjælpe ham, og dog har de begge talt tydeligt og klart, hun endogsaa snærtende.

Der kunde ogsaa være noget at sige om *Overtro*. Men skulde jeg ind paa, hvad man skulde gøre, og hvad man ikke maatte, saa fik det ingen Ende. Her gik Spøgelse, og her skete Varsler. Hekse og kloge Koner har her ogsaa været. Der var endogsaa en af dem i vore Dage, men hun havde det lige som Profeterne i gamle Dage, hun var ikke regnet for noget her i Hodde, men fra andre Sogne kom de i tykke Skarer for at søge Raad hos hende. Spøgelseerne manede man ned. En Præst gik og spøjte i Krarup Lund. Han blev manet ned under et Træ af Præsten i Ansager. Endnu saa sent som omkring ved 1830 var der en Mand, der tog over til Thorstrup for at faa Pastor J. B. Daugaard til at mane et Spøgelse ned. Men Daugaard kunde ikke. Han havde nemlig i sine unge Dage taget en Vaffel uden Forlov og spist den. Men de behøvede ellers ikke at løbe i Nabosognene for at faa Præster, der kunde mane. Pastor F. Treu, der var Præst i Hodde i Slutningen af det attende Aarhundrede, var særlig dygtig til det. Han havde Cyprianus. En Søndag, mens han stod oppe i Hodde Kirke og prædikede, havde Stuepigen faaet fat i Bogen og læste i den, saa Stuen blev fuld af Krager. Præsten mærkede det, maatte skynde sig hjem, rev Bogen fra Pigen og læste saa Kragerne væk.

En Historie mér medtages her.

Oppe i Hodde Udmark boede en Mand, der blev kaldt Sorte Simon. Han kunde mer end sit Fadervor, som det hed. Og han var en Skidtkarl. Hodde og Hessel og Oved Byhyrder holdt til hos ham. Et og andet Kreatur forsvandt. Det blev slagtet hos ham, og saa holdt han og Hyrderne Gilde paa det. Mændene i de forskellige Byer kom efter, hvordan det gik til, og de blev meget forbitret paa ham. De prøvede først at skyde ham, men det hjalp ikke, han stod for Skud. Saa prøvede de paa at brænde ham inde, men heller ikke dette lykkedes. Saa fangede de ham, gravede et stort Hul ind i en stejl Banke, satte ham der ned, hvælvede et Kar over ham og kastede saa det hele til. Det er siden bleven kaldt Simons Sande. Og endnu i vore Dage har det været saadan, at havde Folk Ærinde der nede, skulde de nok faa det besøget ved Dag. Efter Solnedgang var det ikke godt at komme der. Sorte Simon gik igen og gjorde Ulykker. Der var en Sammenhold og Hjælpsomhed blandt Folk i gamle Dage, der var langt større end nu om Tide. Men var der saa nogen, der stillede sig udenfor Lavet, saa Gud naade ham, for blandt Mennesker var der ingen Barmhjertighed. Men saadan er det hos alle Naturbørn.

Spørger man ud om *Stavnsbaand* og *Hoveri*, saa faar man ikke Indtryk af, at det har hvilet saa tungt paa Folk. Stavnsbaandet mærkedes kun af de enkelte, mest unge, der fik Lyst til at rejse ud. Hoveriet omtales gerne paa den Maade: „Det var i den Tid, vi gjorde Hov, og da de kunde gøre med os, ligesom de vilde.“ Men gaar man nærmere ind paa dem, saa viser det sig, at selv om Hovarbejdet optog megen Tid, saa var det dog ikke saa galt, som det staar for

os. Ogsaa dette havde sine fornøjelige Sider. Der kom mange Folk sammen, man overanstrengte sig ikke. „Du arbejder, som du var til Hov,“ siges der endnu om en, der kun bestiller lidt. Særlig kunde de unge være helt glade ved Hovarbejdet. Naar man i Høbjærgningen mødte en Flok unge Piger, kom de rask hen ad Vejen, Riven bar de højt paa Nakken, og spurgte man, hvor de skulde hen, svarede de nok saa rask og fornøjet: „Vi skal til Hov i Dag!“ Noget bag efter kom Konerne. De slæbte paa Benene, Riven hang ned ad Ryggen, og spurgte man dem, hvor de skulde hen, svarede de drævende: „Vi skal til den forbandede Hov i Dag.“

Hvad hed Folk i gamle Dage? Det var omtrent de samme Navne, som findes her endnu. Jeg giver en Liste over Navnene paa dem, der i 1688 staa skrevet for Ejendommene. Det maa jo nok give en rigtig Forestilling om Navnene den Gang. Tallene bagefter Navnet fortæller, hvormange der var, der bar Navnet:

Adam, 1. Anders, 2. Andersen, 2. Bertelsen, 1. Christen, 12. Christensen, 10. Christian, 1. Einvol- sen, 1. Ericson, 1. Eske, 1. Eskildsen, 1. Grafer- sen, 1. Hans, 8. Hansen, 5. Hansdaatter, 2. Hendrich, 1. Ifversen, 1. Ifversdaatter, 1. Jens, 8. Jensen, 4. Jeppe, 1. Jepsen, 1. Jørgen, 1. Jørgensen, 4. Knud, 4. Knudsen, 4. Larsen, 3. Laurids, 1. Lauridsen, 1. Laurs, 1. Laursen, 1. Mads, 4. Madsen, 6. Mogen- sen, 1. Morten, 1. Niels, 7. Nielsen, 7. Nielsdaat- ter, 1. Olsen, 1. Ollufsen, 1. Otte, 1. Pallesen, 1. Peder, 6. Pedersen, 9. Poul, 1. Pouls, 1. Kvinde- efternavn. Rasmussen, 1. Regert, 1. Fornavn. Simen,

1. Søfren, 6. Søfrensen, 2. Terkild, 1. Thygesen,
1. Tommes, 1. Tostenes, 1.

Som man ser, er det Christen. Hans, Jens, Mads, Niels og Peder, der er de almindeligste, om end Jørgen, Knud og Søfren ogsaa kommer godt med. De andre Navne er mere spredte, Adam Hansen bor i et lille Hus i Tistrup. Af Kvinder er der kun fem Enker, to af dem hedder Maren, de øvrige Bodil, Catrine og Karen. Fru Helle Mormand, der havde de to Tredjedele af Agerkrog, og som er Enke efter Chr. Norby til Lunderup, og Præsten Jacob Christensen er ikke medtaget blandt Navnene.

Naar vi nu ser tilbage paa de Forhold, her er skildret, saa kan Folk maaske synes, at det var tarveligt og trist, at det var haarde Kaar at leve under. Men spørg saa en af de rigtig gamle, og han eller hun vil svare: „Nej paa ingen Maade! Der var virkelig den Gang mere Nøjsomhed og mere Tilfredshed, end der er nu. Naar Folk kom sammen, havde de det saa muntert og saa fornøjeligt, som man vel kan tænke sig. Jeg synes virkelig, der var mere Munterhed mellem de unge i gamle Dage, end der er nu.“ Og de gamle, som siger saadan, har vist Ret. Lykkefølelsen var lige saa stor den Gang, som den er i vore Dage. En anden Sag er, at vi nu vanskelig kunde finde os i disse Forhold.
